

Dobre praktyki współpracy sądu rodzinnego i OZSS. Perspektywa psychologa i sędziego

Marta Jarząbek-Słobodzian^a, Anna Szczyrek-Bizoń^b

^aSąd Rejonowy w Cieszynie,

^bOpiniodawczy Zespół Sądowych Specjalistów w Bielsku-Białej

Celem artykułu jest przedstawienie problematyki współpracy praktyków – sędziego sądu rodzinnego i specjalisty psychologa Opiniodawczego Zespołu Sądowych Specjalistów – na rzecz dobra dziecka, a także próba przedstawienia charakteru ich pracy, trudności, z jakimi się mierzą, oraz rozwiązań, jakie mogłyby zostać wprowadzone w pracy zarówno diagnostów, jak i sędziów, aby ich współpraca układała się harmonijnie i przyczyniała się do wprowadzania rozwiązań korzystnych z punktu widzenia dobra mało- i nieletnich.

SŁOWA KLUCZOWE:

DOBRE PRAKTYKI DOBRO DZIECKA, WSPÓŁPRACA, DIAGNOZA, ORZECZNICTWO RODZINNE, OPINIA

Niniejszy artykuł został napisany przez praktyków – psychologa, specjalistę Opiniodawczego Zespołu Sądowych Specjalistów (OZSS), oraz prawnika, sędziego sądu rodzinnego. Jego celem jest przedstawienie, jak bardzo – mimo wielu lat współpracy – różnią się perspektywy osób, których zadaniem jest ochrona małoletnich i działanie na rzecz ich dobra, oraz co powinien uwzględniać diagnosta-psycholog sporządzający ekspertyzę na potrzeby sądu, a o czym powinien pamiętać sędzia, ją zlecając.

Zarówno prawo, jak i psychologia są zaliczane do nauk humanistycznych (społecznych), więc mogłoby się wydawać, że pojęcia i język, jakimi posługują się osoby uprawiające te zawody będą zbliżone, a współpraca między nimi nie

powinna nastrożać większych trudności. Tymczasem w niniejszym artykule wskazujemy na odmienność sposobu komunikacji i potrzeb wynikających z pełnionych funkcji zawodowych, przy jednoczesnej potrzebie osiągnięcia porozumienia oraz dobrej współpracy związanej z pracą zawodową, a przede wszystkim dobrem małoletnich dzieci. W artykule przedstawiamy perspektywy sędziego i specjalisty-psychologa OZSS oraz próbujemy odpowiedzieć na pytanie, jakie działania należy podjąć, aby ułatwić specjalistom OZSS działanie w świetle obowiązujących przepisów prawa, a sędziom wskazać psychologiczne aspekty ich działalności w ramach podejmowanych decyzji już na etapie czynności dowodowych prowadzonych postępowań sądowych aż po wydanie rozstrzygnięć, które powinny być zgodne z dobrem dziecka.

SĄDY, SĘDZIOWIE I ICH ZADANIA

Zgodnie z art. 175 Konstytucji RP wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy oraz sądy powszechne, administracyjne i wojskowe. Wymiar sprawiedliwości to funkcja działalności państwa polegająca na rozstrzyganiu sporów o prawo, w których przynajmniej jedną ze stron jest osoba fizyczna lub podmiot podobny (np. osoba prawna). Sądy dzielą się na wydziały. W sądach rejonowych obok wydziałów karnego, cywilnego, gospodarczego, pracy, ubezpieczeń społecznych oraz ksiąg wieczystych funkcjonują wydziały rodzinne i nieletnich (Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych [Dz.U. 2001 Nr 98 poz. 1070]).

Zgodnie z ustawą o ustroju sądów powszechnych sąd rodzinny rozpoznaje sprawy z zakresu prawa rodzinnego oraz postępowania w sprawach nieletnich i w stosunku do osób uzależnionych od alkoholu. Sąd rodzinny rozpoznaje m.in. sprawy o alimenty, rozdzielność majątkową między małżonkami i wydanie zarządzeń opiekuńczych, a także sprawy z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, z zakresu władzy rodzicielskiej, kontaktów z dzieckiem, ustalenia, zaprzeczenia lub uznania ojcostwa, przysposobienia, rozwiązania przysposobienia, opieki czy kurateli. Z kolei w sądach okręgowych w wydziałach cywilnych są prowadzone sprawy rozwodowe i o separację.

Sędzia to funkcjonariusz publiczny uprawniony do orzekania w sprawach należących do właściwości sądów na zasadach niezawisłości i bezstronności. Każdy sędzia jest w orzekaniu niezawisły, bezstronny i niezależny. W referacie statystycznego sędziego rodzinnego pozostaje nawet 800 spraw, które najczęściej są rozpoznawane na posiedzeniach jawnych. Każdy tydzień to co najmniej dwie, trzy wokandy

jawne, z których na każdej są wyznaczane rozprawy w kilku lub nawet kilkunastu sprawach. W tygodniu sędzia rozpoznaje też sprawy na posiedzeniach niejawnych. Są też wokandy wykonawcze. Do tego dochodzą dyżury w szpitalu psychiatrycznym i konieczność rozpoznawania spraw o charakterze pilnym, np. zgoda na udzielenie świadczeń zdrowotnych lub wydanie postanowienia o umieszczeniu dziecka w pogotowiu rodzinnym. Zdarza się też konieczność wyznaczenia posiedzenia w przedmiocie umieszczenia nieletniego w schronisku. Za każdą z tych kilkuset spraw, pozostających w referacie jednego sędziego, stoi człowiek, który czasem miesiącami czeka na skierowanie swojej sprawy na wokandę, gdyż kalendarze sędziów są wypełnione na kilka miesięcy do przodu.

W procesie kształcenia w czasie studiów prawniczych nie każdy sędzia miał zajęcia z psychologii. W programie aplikacji sędziowskiej przewidziane są zajęcia z psychologii, przy czym w szkoleniach miękkich mieści się omówienie psychologicznych aspektów sprawowania wymiaru sprawiedliwości, tj. umiejętność radzenia sobie ze stresem, asertywność, kontakty ze stronami, psychologia komunikacji interpersonalnej, ocena wiarygodności zeznań świadków i stron, komunikacja z osobami z zaburzeniami psychicznymi, ocena osobowych źródeł dowodowych z punktu widzenia psychologicznego, niepoddawanie się manipulacjom oraz gwarancje obiektywności (Rada Programowa KSSiP, 2010). Obecnie z racji pandemii wymiar sprawiedliwości jest sprawowany przez sądy w składzie jednoosobowym, ale nadal sąd i sędzia to nie są tożsame pojęcia. Sąd pod przewodnictwem sędziego wydaje rozstrzygnięcie w konkretnej sprawie, oceniając zgromadzone dowody.

PODSTAWY ROZSTRZYGANIA SPRAW

Po zamknięciu rozprawy sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 zd. 1 Kodeksu postępowania cywilnego [kpc]). Postępowanie dowodowe odbywa się co do zasady przed sądem orzekającym (art. 235 § 1 zd. 1 kpc). We wniosku o przeprowadzenie dowodu strona jest obowiązana oznaczyć dowód w sposób umożliwiający jego przeprowadzenie oraz wyszczególnić fakty, które mają zostać wykazane tym dowodem (art. 235¹ kpc). Zgodnie z art. 235² § 1 kpc:

Sąd może w szczególności pominąć dowód:

1. którego przeprowadzenie wyłącza przepis kodeksu;
2. mający wykazać fakt bezsporny, nieistotny dla rozstrzygnięcia sprawy lub udowodniony zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy;

3. nieprzydatny do wykazania danego faktu;
4. niemożliwy do przeprowadzenia;
5. zmierzający jedynie do przedłużenia postępowania;
6. gdy wniosek strony nie odpowiada wymogom art. 235¹ wniosek strony o przeprowadzenie dowodu, a strona mimo wezwania nie usunęła tego braku.
(Dz.U.2021.0.1805 t.j.)

W postanowieniu o dopuszczeniu dowodu sąd oznacza środek dowodowy i fakty, które mają nim zostać wykazane, a w miarę potrzeby i możliwości – także termin i miejsce przeprowadzenia dowodu (art. 236 § 1 kpc). Ponadto sąd nie jest związany swym postanowieniem dowodowym i może je stosownie do okoliczności uchylić lub zmienić (art. 240 § 1 kpc), a sąd orzekający może zarządzić powtórzenie lub uzupełnienie postępowania dowodowego (art. 241 kpc). Jeżeli postępowanie dowodowe napotyka przeszkody o nieokreślonym czasie trwania, sąd może oznaczyć termin, po którego upływie dowód może być przeprowadzony tylko wówczas, gdy nie spowoduje to zwłoki w postępowaniu (art. 242 kpc).

DOWÓD Z DOKUMENTÓW

Dokumenty znajdujące się w aktach sprawy lub do nich dołączone stanowią dowody bez wydawania odrębnego postanowienia. Pomijając dowód z takiego dokumentu, sąd wydaje postanowienie (art. 243² kpc). Dokumenty urzędowe, sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania, stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone, a przepis ten stosuje się odpowiednio do dokumentów urzędowych sporządzonych przez podmioty inne niż wymienione w zakresie zleconych im przez ustawę zadań z dziedziny administracji publicznej (art. 244 § 1 i 2 kpc). Dokument prywatny sporządzony w formie pisemnej albo elektronicznej stanowi dowód tego, że osoba, która go podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie (art. 245 kpc).

DOWÓD Z PRZESŁUCHANIA ŚWIADKA

Sąd może przeprowadzić dowód z zeznań świadków. Świadcami nie mogą być m.in. osoby niezdolne do spostrzegania lub komunikowania swoich spostrzeżeń, a także przedstawiciele ustawowi stron (art. 259 pkt 1 i 3 kpc). Mediator nie może być świadkiem co do faktów, o których dowiedział się w związku z prowadzeniem mediacji,

chyba że strony zwolnią go z obowiązku zachowania tajemnicy mediacji (art. 259¹ kpc). Nikt nie ma prawa odmówić zeznań w charakterze świadka z wyjątkiem małżonków stron, ich wstępnych, zstępnych i rodzeństwa oraz powinowatych w tej samej linii lub stopniu, jak również osób pozostających ze stronami w stosunku przysposobienia. Prawo odmowy zeznań trwa po ustaniu małżeństwa lub rozwiązaniu stosunku przysposobienia. Świadek może odmówić odpowiedzi na zadane mu pytanie, jeżeli zeznanie mogłoby narazić jego lub jego bliskich na odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową albo jeżeli zeznanie mogłoby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej. Duchowny może odmówić zeznań co do faktów powierzonych mu na spowiedzi (art. 261 § 1 i 2 kpc).

DOWÓD Z WYŚŁUCHANIA DZIECKA

Sąd w sprawach dotyczących osoby małoletniego dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Wysłuchanie odbywa się poza salą posiedzeń sądowych. Sąd stosownie do okoliczności oraz rozwoju umysłowego, stanu zdrowia i stopnia dojrzałości dziecka uwzględni jego zdanie i rozsądne życzenie (art. 216¹ kpc). Sąd w sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala, uwzględniając w miarę możliwości jego rozsądne życzenie. Wysłuchanie odbywa się poza salą posiedzeń sądowych (art. 576 § 2 kpc).

DOWÓD Z OPINII BIEGŁEGO

W wypadkach wymagających wiadomości specjalnych sąd po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru może wezwać jednego lub kilku biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii. Sąd oznaczy, czy opinia ma być przedstawiona ustnie czy na piśmie (art. 278 kpc). Sąd może dopuścić dowód z opinii sporządzonej na zlecenie organu władzy publicznej w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę (art. 278¹ kpc). Może także zażądać ustnego lub pisemnego uzupełnienia opinii lub jej wyjaśnienia, a także dodatkowej opinii od tych samych lub innych biegłych (art. 286 kpc). Ponadto sąd może zażądać opinii odpowiedniego instytutu naukowego lub naukowo-badawczego, a następnie dodatkowych wyjaśnień bądź pisemnych, bądź ustnych przez wyznaczoną do tego osobę lub złożenia dodatkowej opinii przez ten sam lub inny instytut. W opinii instytutu należy wskazać osoby, które przeprowadziły badanie i wydały opinię. Sąd może zażądać ustnego lub pisemnego uzupełnienia opinii lub jej wyjaśnienia, a także dodatkowej opinii od tego samego

lub innego instytutu naukowego lub naukowo-badawczego. Jeżeli opinia została sporządzona przez instytut naukowy lub naukowo-badawczy, jej ustne uzupełnienie lub wyjaśnienie albo dodatkową opinię składa osoba wyznaczona do tego przez ten instytut. Sąd może jednak zarządzić stawienie się na rozprawie i złożenie ustnego uzupełnienia lub wyjaśnienia opinii albo dodatkowej opinii także przez osoby, które sporządziły opinię w imieniu tego instytutu (art. 290 kpc). W sprawach rodzinnych i opiekuńczych sąd może zażądać opinii OZSS. Do opinii zespołu stosuje się odpowiednio przepisy o opinii instytutu naukowego lub naukowo-badawczego (art. 290¹ kpc).

DOWÓD Z ZEZNAŃ STRON

Jeżeli po wyczerpaniu środków dowodowych lub w przypadku ich braku pozostały niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, sąd dla wyjaśnienia tych faktów może dopuścić dowód z przesłuchania stron (art. 299 kpc).

DOWÓD Z WYWIADU KURATORA SĄDOWEGO I INFORMACJI SŁUŻB POMOCOWYCH

Sąd opiekuńczy może zarządzić przeprowadzenie przez kuratora sądowego wywiadu środowiskowego w celu zebrania informacji dotyczących małoletniego i jego środowiska. W szczególności dotyczy to zachowania małoletniego, jego warunków wychowawczych i życiowych, w tym sytuacji bytowej jego rodziny, a także przebiegu jego nauki, sposobu, w jaki spędza czas wolny, jego kontaktów środowiskowych, stosunku do niego rodziców lub opiekunów, podejmowanych wobec niego oddziaływań wychowawczych oraz jego stanu zdrowia i występujących w jego środowisku uzależnień. Przepis ten stosuje się także wtedy, gdy sąd opiekuńczy powziął wiadomość o zdarzeniu uzasadniającym wszczęcie postępowania z urzędu oraz w toku postępowania wykonawczego. W przypadku, gdy asystent rodziny prowadzi z rodziną małoletniego pracę określoną w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, sąd opiekuńczy zwraca się o informacje do właściwej jednostki organizacyjnej wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. O te informacje, a także o wskazanie osób właściwych do zapewnienia dziecku rodzinnej pieczy zastępczej, sąd opiekuńczy może zwrócić się do właściwej jednostki organizacyjnej wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (art. 570¹ kpc).

ZASADY OCENY DOWODÓW

Zebrane dowody, a zatem zeznania stron, zeznania świadków, dokumenty, wywiady kuratorów i opinie biegłych, sąd ocenia zgodnie z przewidzianą w kpc zasadą swobodnej oceny dowodów. Sąd rozważa wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania na podstawie wszechstronnej analizy zebranego materiału. Na tej samej podstawie oceni, jakie znaczenie nadać odmowie przedstawienia przez stronę dowodu lub przeszkodom stawianym przez nią w jego przeprowadzeniu wbrew postanowieniu sądu (art. 233 kpc).

Sąd Okręgowy w Poznaniu w uzasadnieniu jednego ze swoich orzeczeń wywodzi, że:

istotą oceny dowodów jest wybranie tych, które weszły w skład podstawy rozstrzygnięcia i odrzucenie tych, którym sąd odmówił wiarygodności i mocy dowodowej. Moc dowodowa to przekonanie sądu, jakie uzyskał po przeprowadzeniu dowodu o istnieniu lub nieistnieniu określonego faktu, którego dowód dotyczył. (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 5 maja 2009 r., I ACa 111/09, Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku 2009, nr 1, poz. 58, wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 22 grudnia 2005 r., IACa 540/05, Lex nr 186125). Ocena wiarygodności dowodu odnosi się do źródła informacji (środka dowodowego). Dokonując oceny, sąd określa, czy środek dowodowy z uwagi na jego cechy indywidualne i okoliczności obiektywne zasługuje na wiarę. Podstawą selekcji dowodów jest zatem ich wiarygodność. Natomiast kryteriami oceny wiarygodności są doświadczenie życiowe, inne źródła wiedzy, poprawność logiczna, prawdopodobieństwo wersji. W orzecznictwie podkreślono nadto, że ramy swobodnej oceny dowodów (art. 233 § 1 [kpc – przyp. aut.]) wyznaczone są wymaganiami prawa procesowego, doświadczenia życiowego oraz regułami logicznego myślenia, według których sąd w sposób bezstronny, racjonalny i wszechstronny rozważa materiał dowodowy jako całość, dokonuje wyboru określonych środków dowodowych i wając ich moc oraz wiarygodność, odnosi je do pozostałego materiału dowodowego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 czerwca 1999r., II UKN 685/98, Lex nr 41437, wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 17 września 2008r., I ACa 1195/06, Lex nr 516569; J. Klich-Rump, Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia sądowego w procesie cywilnym, Warszawa 1977, s. 135). Trzeci czynnik, określanany jako ideologiczny, bądź też psychologiczny związany jest ze świadomością prawną sądu. Zaliczany jest też do czynników intelektualnych. Jest to niewątpliwie element subiektywny oceny związany z osobowością sędziego. Trafnie podkreśla się, że „własne przekonanie” sędziego w kwestii wartości poszczególnych dowodów determinowane jest jego indywidualną wiedzą (świadomością) społeczną i prawną (zob.

T. Wiśniewski, Przebieg procesu..., s. 66). (Uzasadnienie wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z 22 kwietnia 2015r. sygn. X Ga 121/15)

POJĘCIE DOBRA DZIECKA

Wszystkie zgromadzone przez sąd dowody mają służyć wydaniu rozstrzygnięcia zgodnego z dobrem dziecka. Chociaż pojęcie to było przedmiotem wielu analiz, to nie ma ono swojej definicji. W uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2018 r. skonstatowano, że na treść tego pojęcia:

składają się liczne uregulowania zawarte w Konwencjach oraz w Konstytucji i Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Zgodnie z art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka, we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka. Także w preambule Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka sporządzonej w Hadze dnia 25 października 1980r. zaznaczono, że jej założeniem jest głębokie przekonanie, iż interes dziecka ma podstawowe znaczenie we wszystkich sprawach dotyczących opieki nad nim. W polskim systemie prawnym zasada dobra dziecka ma źródło w art. 72 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, jak też stanowi podstawę regulacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotyczących interesu dziecka i opieki nad nim. U podłoża każdej decyzji podejmowanej w kwestiach, które mogą dotyczyć interesu dziecka leży wzgląd na ochronę jego dobra. Istotną rolę w określeniu rozumienia tego pojęcia odgrywa doktryna i orzecznictwo sądów. Z tych wypowiedzi wynika, że dobro dziecka obejmuje całą sferę najważniejszych jego spraw osobistych takich, jak rozwój fizyczny i duchowy, odpowiednie kształcenie i wychowanie oraz przygotowanie do dorosłego życia. Ma ono także wyraźny wymiar materialny, który polega na konieczności zapewnienia dziecku środków do życia i realizacji celów o charakterze osobistym, a w wypadku gdy ma ono swój majątek, także na dbałości o jego interes majątkowy [...]. Oznacza to, że dobro dziecka jest podstawową wartością, która wymaga priorytetowego traktowania w stosunku do interesów innych osób, także rodziców. Z treści art. 95 § 3 k.r.o. wynika, że najistotniejszym elementem władzy rodzicielskiej jest jej funkcja ochronna w stosunku do dziecka. Trafnie Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 12 grudnia 2000 r., V CSK 1751/00 przyjął, że swoje oczekiwania i uprawnienia wynikające z władzy rodzicielskiej rodzice mogą uwzględniać i realizować jedynie w taki sposób i w takim zakresie,

który nie prowadzi do kolizji z dobrem dziecka. (Uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2018 r. sygn. akt IV CSK 442/17)

Z perspektywy dobra dziecka najlepszemu, rozstrzygnięciu sprawy ma służyć dopuszczenie w sprawach o szczególnie skomplikowanym charakterze dowodu z opinii OZSS.

PODSTAWY PRAWNE DZIAŁALNOŚCI OZSS

Zgodnie z uozss OZSS działają w sądach okręgowych, a ich zadaniem jest sporządzenie na zlecenie sądu lub prokuratora opinii w sprawach rodzinnych i opiekuńczych oraz w sprawach nieletnich na podstawie przeprowadzonych badań psychologicznych, pedagogicznych lub lekarskich. W skład zespołu wchodzi specjalistów w zakresie psychologii, pedagogiki, pediatrii, medycyny rodzinnej, chorób wewnętrznych, psychiatrii oraz psychiatrii dzieci i młodzieży. Pracą zespołu kieruje wyłoniony w drodze konkursu kierownik, który oprócz zadań wspierających i nadzorujących specjalistów podejmuje także działania diagnostyczne. Specjalista, uczestnicząc w wykonywaniu czynności, o których mowa w art. 1 uozss, jest niezależny. Prezes sądu okręgowego nie może wydawać specjalistom poleceń dotyczących wykonywania czynności, w których są niezależni. Opiniodawczy Zespół Sądowych Specjalistów wykonuje swoje zadania w strukturze organizacyjnej sądu, stanowiąc jego integralną część, i podlega organizacyjnie, także w zakresie przetwarzania danych osobowych, prezesowi tego sądu jako administratorowi danych osobowych przetwarzanych w sądzie, w tym w OZSS. (Decyzja Prezesa UODO z dnia 23 maja 2019 r., ZSOŚS.440.50.2019) Na podstawie art. 4 ust. 4 uozss wydano *Standardy metodologii opiniowania w opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów* (Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 lutego 2016 r.). Oprócz schematów opinii zarządzenie opisano w nich szczegółowe uregulowania w zakresie standardów metodologii opiniowania, używane określenia, zadania kierownika i specjalisty, procedurę postępowania kierownika i specjalistów w sytuacji diagnostycznej, proces diagnostyczny, postępowanie w przypadkach szczególnych, opiniowanie w sprawach nieletnich oraz w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, a także wymogi dotyczące procesu diagnostycznego.

Osobami diagnozowanymi w OZSS są przede wszystkim dzieci oraz ich rodzice lub opiekunowie. Jak już wspomniano, standardy metodologii opiniowania w OZSS zostały zawarte w zarządzeniu Ministra Sprawiedliwości. Znajomość tych standardów nie tylko przez specjalistów, ale również przez prawników, w tym sędziów,

ma zasadnicze znaczenie dla efektywnej współpracy specjalistów OZSS z organami zlecającymi.

Sąd, pod przewodnictwem sędziego, dopuszcza dowód z opinii OZSS, wskazując tezy dowodowe. Otwiera to drogę specjalistom do sporządzenia opinii, która stanowi jeden z wielu, ale kluczowy, dowód w sprawie.

WSPÓŁPRACA OZSS Z SĄDEM – RZECZYWISTOŚĆ

Opisane w tej sekcji przykłady z praktyki specjalistów OZSS ilustrują, jak ważnym aspektem ich pracy w sytuacji zaistnienia przypadków szczególnych jest możliwość szybkiego kontaktu z sędzią prowadzącym sprawę. To właśnie życiowe sytuacje obrazy, jak ważne jest wzajemne porozumienie przedstawicieli instytucji w działaniu na rzecz dobra dzieci.

Poniedziałek

Godzina 8.30 rano. Do OZSS przyjechała rodzina z dwójką małych dzieci, w wieku 2 i 4 lat. Starsza dziewczynka, praktycznie od wejścia do budynku, na powitanie skierowane do niej przez diagnostę nie odpowiedziała zwyczajowym: „dzień dobry”, lecz zamiast tego powtarzała: „mnie nikt nie bije”. W czasie indywidualnego badania psychologicznego powiedziała, że często jest bita przez ojca za to, że bije brata. Na twarzy obok nosa miała widoczny ślad, a na czole guz. Mówiła, że tata uderzył ją ręką w twarz tak, że puściła jej się krew z nosa, ale wsadziła sobie chusteczkę do dziurki, więc przestała lecieć. Specjaliści zawiadomili sędziego prowadzącego sprawę, który był – na szczęście – dostępny. Wezwano policję i pogotowie. Matka dziecka złościła się. Jej zdaniem córki nikt w domu nie bije, krew leciała, bo dziecko uderzyło się o szufladę, a guz nabiło sobie przed chwilą w siedzibie OZSS. Ponadto twierdziła, że córka opowiada niestworzone rzeczy, nie była zatroskana o dziecko i chroniła sprawcę. Dzieci nie wróciły już do domu. Dzięki błyskawicznej akcji wszystkich służb (sądu, powiatowego centrum pomocy rodzinie, policji i pogotowia) trafiły do pogotowia rodzinnego.

Wtorek

Godzina 13.00. Do siedziby OZSS przyjechała rodzina z czwórką małych dzieci. Istniało podejrzenie stosowania przemocy i nadużywania środków psychoaktywnych przez ojca. Od wejścia mężczyzna domagał się zapewnienia, że będzie zwolniony z opłaty za badanie. Nie przyjmował do wiadomości, że o tym decyduje sąd, nie specjaliści. Po kontakcie telefonicznym z sędzią prowadzącym sprawę pouczono go o procedurze uzyskania zwolnienia od kosztów. Ojciec małych nadal był jednak pobudzony i niezadowolony. W czasie pandemii badania psychologiczne odbywały się w warunkach reżimu sanitarnego, specjaliści domagali się więc od uczestników respektowania zasad bezpieczeństwa. Ojciec nie chciał zdezynfekować rąk, nie miał maseczki i odmówił założenia tej, którą chciano mu udostępnić, awanturował się. Dzieci były wystraszone i dezorientowane. Starsze grały na telefonach, a młodsze tuliły się do nich. Matka dzieci także odmówiła dostosowania się do obowiązujących zasad pandemicznych. Badanie odbyło się, gdyż ostatecznie strony nie zgodziły się na badanie psychologiczne. O zaistniałej sytuacji poinformowano sąd.

Środa

Godzina 8.30. Do OZSS przyszła matka wraz z małymi dziećmi. Na badanie czekała ponad rok, gdyż ojciec, przy którym na czas trwania postępowania na mocy sądowego postanowienia zabezpieczającego ustalono miejsce pobytu dzieci, czterokrotnie nie stawiał się z nimi w wyznaczonych terminach na badania w OZSS. Matka była widocznie szczęśliwa, że wreszcie dojdzie do badania. Przez kilka miesięcy była izolowana od dzieci i dopiero od dwóch miesięcy – po wydaniu postanowienia zagrażającego nakazaniem zapłaty określonej kwoty za nierealizowanie kontaktów – miała do nich dostęp. Ojciec jednak po raz kolejny nie stawiał się na badanie, co więcej zapowiedział dzieciom, że w związku z tym, że nie był obecny na badaniach psychologicznych, opinia nie będzie ważna. Dzieci były wystraszone. To nie było ich pierwsze badanie psychologiczne. Pierwsze miało miejsce u biegłego psychologa z listy sądowej. Opinia znajdowała się w aktach. Sąd nie zdecydował jednak o zobowiązaniu ojca do realizacji wniosków końcowych opinii biegłego psychologa, co znacząco obniżyło zaufanie małych do dorosłych. Nieobecność ojca spowodowała konieczność uzyskania zgody organu zlecającego na badanie częściowe, bez jego udziału. Sędzia referent sprawy był dostępny telefonicznie i niezwłocznie przesłano stosowną zgodę. Badanie odbyło się i opinia została sporządzona. Otwartą kwestią pozostaje, czy wnioski opinii tym razem zostaną zrealizowane.

Czwartek

Godzina 8.30. Na badanie do OZSS stawiła się rodzina. Rodzice byli po rozwodzie, mieszkali osobno, jednak nadal kłócili się i nie mogli dojść do porozumienia, negując siebie nawzajem. Od wejścia ojciec był nerwowy, głośno wyrażał pretensje wobec byłej żony, nie zważając na to, że syn stał obok i tego słuchał. Mężczyzna oświadczył, że nie będzie brał udziału w badaniach, jednak wyraził zgodę się na badanie syna. Nieuczestniczenie ojca w badaniu uniemożliwiło zaopiniowanie wszystkich tez postanowienia dowodowego sądu. Badanie częściowe możliwe było tylko za zgodą sądu, ale specjalistom nie udało się skontaktować z sędzią prowadzącym sprawę. W rezultacie badanie nie odbyło się.

Godzina 13.00. Na badanie przyjechała rodzina z 11-letnią córką. Matka nie wyraziła zgody na badanie dziewczynki bez jej udziału. Po skontaktowaniu się z sędzią prowadzącym sprawę przeprowadzono badania jedynie rodziców, a opinia miała charakter cząstkowy, na co zgodę wyraził sąd.

Piątek

Godzina 8.30. Do OZSS wpłynęło zlecenie o przeprowadzenie dowodu z opinii na okoliczność, czy należy ojca pozbawić władzy rodzicielskiej. Odpowiedź na takie pytanie nie leżała w gestii specjalistów. Próby nawiązania kontaktu z sędzią prowadzącym postępowanie okazały się nieskuteczne. Na badanie przyjechała matka z synem. Korespondencja kierowana do ojca była awizowana. Nie przeprowadzono badania, ale nawet gdyby do badania psychologicznego rodziny doszło, wnioski końcowe opinii zawierałyby stanowisko specjalistów, iż nie mają kompetencji, by odpowiadać na tak zadane pytanie tezy dowodowej.

Przytoczone przykłady ilustrują, jak ważny jest bieżący kontakt specjalistów z sędziami zlecającymi opinię. Specjaliści OZSS nie mogą bowiem podejmować samodzielnych decyzji dotyczących chociażby zasadności przeprowadzenia badania cząstkowego. Niemożność skontaktowania się z sądem w takim przypadku skutkuje niewykonaniem zlecenia, a co za tym idzie przedłużeniem postępowania sądowego. Nie zawsze jednak wydanie cząstkowej opinii jest zasadne, zwłaszcza w sytuacji, gdy specjaliści nie będą w stanie po przeprowadzeniu badania cząstkowego udzielić sądowi odpowiedzi na większość tez sądowego postanowienia dowodowego, co uniemożliwi bądź utrudni wydanie rozstrzygnięcia. Specjaliści OZSS po przeprowadzonym badaniu muszą sporządzić opinię. Niekiedy trudno znaleźć rozwiązania, które

będą pomocne, a jednocześnie możliwe do zrealizowania, gdyż nadal brakuje miejsc, w których można uzyskać specjalistyczną pomoc nieodpłatnie i na którą nie trzeba czekać kilka miesięcy. Osobną kwestią pozostaje motywacja wewnętrzna osób badanych w OZSS do podjęcia pracy nad sobą, zgodnie ze wskazówkami specjalistów. W pierwszym z opisanych przypadków dzięki dostępności sędziego i jego zaufaniu do doświadczenia diagnostów OZSS dzieci zostały błyskawicznie zabezpieczone.

Standardy opiniowania w OPZZ zakładają ścisłą współpracę specjalistów z organem zlecającym, zwłaszcza w momencie wystąpienia przypadków szczególnych. Opisane przypadki obrazują, w jak wielu sytuacjach sprawny kontakt OZSS z organem zlecającym jest niezbędny, aby badanie mogło się odbyć, choćby w częściowej formie. Nie zawsze jednak jest to możliwe i przebiega bezproblemowo. Część badań nie odbywa się, a kolejny termin, w jakim będzie to znowu możliwe, przypadnie za kilka miesięcy (z uwagi na duże obciążenie OZSS pracą diagnostyczną). Dlatego warte rozważenia jest, aby sędziowie, kiedy spodziewają się problemów ze stawiennictwem którejś ze stron, w zleceniu zawierali decyzję, że w przypadku niestawiennictwa jednej ze nich wyrażają zgodę na badanie częściowe, jeśli specjaliści uznają je za zasadne. Niekiedy na badanie stawia się jedynie jeden rodzic z dzieckiem, a pytania sądu dotyczą w większości drugiego rodzica. W takiej sytuacji bezzasadne jest przeprowadzanie badania i wydawanie częściowej opinii, gdyż nie wniesie ona nic do sprawy, a narazi badanych na koszty psychologiczne związane z udziałem w diagnozie.

ZADANIA SPECJALISTÓW OZSS I ICH KOMPETENCJE, PROBLEMY, Z JAKIMI SIĘ MIERZĄ, ORAZ OCZEKIWANIA SPECJALISTY WZGLĘDEM ORGANU ZLECAJĄCEGO

Opiniodawcze Zespoły Sądowych Specjalistów działają w sądach okręgowych i wydają opinie wyłącznie na zlecenie sądów i prokuratury. Ich pracownikami są specjaliści z zakresu psychologii, pedagogiki i medycyny (np. psychiatrii, psychiatrii dzieci i młodzieży, pediatrii). Ich głównym zadaniem jest sporządzanie opinii w sprawach nieletnich, rodzinnych i opiekuńczych. Dodatkowo mają oni na zlecenie sądów przeprowadzać także mediacje lub wywiady środowiskowe, jednak zapotrzebowanie sądów na specjalistyczną diagnozę jest tak duże, że w praktyce inne zlecenia nie są do zespołów kierowane. Obecnie w skali kraju czas oczekiwania organu zlecającego na wykonanie diagnozy jest zróżnicowany i waha się od kilku tygodni do nawet kilku miesięcy, w zależności od obciążenia pracą poszczególnych zespołów i liczby zatrudnionych w nich specjalistów. Wśród zadań priorytetowych Ministerstwa

Sprawiedliwości, które nadzoruje działalność OZSS, jest skrócenie czasu oczekiwania organu zlecającego na wydanie opinii do 60 dni. Niewątpliwie przyczyniłoby się to do szybszego reagowania odpowiednich służb w sytuacji zagrożenia dobra dziecka. Na razie jednak z uwagi na brak chętnych do podjęcia pracy specjalistów, nieobradzone wakaty i duży napływ zleceń nie udało się osiągnąć zakładanego czasu realizowania zlecenia. Wydłuża to postępowania sądowe, a więc także negatywnie wpływa na zabezpieczenie dobra małoletnich, nieletnich i ich rodzin, którzy na takie badanie oczekują. Trzeba mieć świadomość, że za każdą sprawą kryją się konkretne osoby, w tym małoletni, których dobro jest najważniejsze. Przed specjalistami stoją wysokie wymagania dotyczące obiektywności, specjalistycznej wiedzy i kwalifikacji, a wszystkie czynności powinny być przez nich wykonane z najwyższą starannością. Zapisy ustawy nakładają na specjalistów obowiązek wysokiej fachowości i stosowania się do standardów etycznych zawodu, jaki wykonują. Oprócz wiedzy specjalistycznej z zakresu, w jakim opiniuje, specjalista powinien umieć przed dokonaniem diagnozy rozpoznać u siebie nastawienia emocjonalne, jakie osoba badana w nim wywołuje, i określić ich źródła. Utrzymanie standardów wymaga zatem, aby specjalista dysponował samoświadomością, wiedzą i czasem, aby sporządzić rzetelną oraz obiektywną diagnozę (Czerederecka, 2016; Rode, Dukąła, Kabzińska, Zalewska-Łunkiewicz, 2020) Obecnie czas, jakim dysponuje specjalista na wydanie opinii, reguluje ustawodawca i jest to 21 dni od czasu zakończenia procesu diagnostycznego lub zależy on od terminu określonego przez organ zlecający. W przypadku braku określenia przez organ zlecający terminu sporządzenia opinii powinna być ona sporządzona niezwłocznie. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że konstruowanie opinii jest procesem czasochłonnym, wymagającym zintegrowania ze sobą informacji z różnych źródeł, tzn. akt sprawy oraz danych uzyskanych w badaniu podczas obserwacji rodziny i wywiadów z jej członkami oraz wyników testów psychologicznych/pedagogicznych poszczególnych osób. Tymczasem świadomość dużego zapotrzebowania na diagnozę organów zlecających i ewentualnego zagrożenia dobra dziecka stojącego za każdą sprawą kierowaną do diagnozy w OZSS powoduje presję, której podlegają specjaliści. Są oni przeciążeni pracą, a także ciążącą na nich odpowiedzialnością. Dlatego często cenienni i doświadczeni specjaliści rezygnują z pracy w OZSS, znajdując sobie lepiej płatne i mniej obciążające zajęcie. Z innej strony praca w OZSS daje wielką satysfakcję z uwagi na poczucie jej sensu oraz wpływ na ochronę dobra dzieci i przyczynianie się do poprawy trudnej sytuacji, w której się znalazły. Rzetelna diagnoza jest bowiem podstawą dalszych działań i daje nadzieję na realną poprawę funkcjonowania dzieci, tak aby w przyszłości mogły tworzyć bezpieczne i satysfakcjonujące relacje z innymi oraz doświadczać miłości. Kolejną kwestią są

ograniczone środki finansowe na szkolenia specjalistów, którzy – aby dobrze realizować swoje zadania – powinni na bieżąco podnosić swoje kwalifikacje zawodowe, co jednak w praktyce przekłada się na mniej czasu na diagnozowanie. To są problemy, z którymi mierzą się na co dzień ludzie, od których fachowości i dobrej kondycji psychicznej zależy los kierowanych na diagnozę dzieci i ich rodzin. Jednocześnie wydanie opinii przez specjalistów nie oznacza końca ich pracy. Ponadto coraz częściej specjaliści muszą odpowiadać na zarzuty do opinii stawiane przez niezadowolone z opinii strony postępowania sądowego, sporządzać opinie uzupełniające lub stawać przed sądem, aby złożyć dodatkowe wyjaśnienia. Należy podkreślić, że do diagnozy w OZSS kierowane są zwykle sprawy trudne, zawierające obszerne akta, z którymi specjaliści zapoznają się nieraz przez kilka dni przed badaniem. Akta sprawy są dla nich cennym źródłem informacji o zachowaniach stron w różnych kontekstach sytuacyjnych i w relacjach z różnymi osobami, dlatego tak istotne jest, aby przed przesłaniem akt do OZSS sąd zgromadził w nich niezbędną dokumentację. Dla specjalistów OZSS szczególnie duże znaczenie mają opinie dotyczące diagnozowanych dzieci z ich placówek edukacyjnych, wywiady kuratorskie zawierające opinie o rodzinie ze środowiska lokalnego, opinie asystenta rodziny pracującego z rodziną, informacje o karalności, opinie specjalistyczne dotyczące dzieci (np. ze świetlic środowiskowych, poradni psychologiczno-pedagogicznych) i dokumentacja z leczenia psychiatrycznego. Włączenie tych dokumentów do akt sądowych przed badaniem znacząco poszerza wiedzę specjalistów o funkcjonowaniu osób badanych i zapewnia im bogatszy materiał diagnostyczny, co umożliwi wydanie rzetelniejszej opinii. Z kolei brak powyższych dokumentów niejednokrotnie powoduje, że specjaliści występują do organu zlecającego o ich uzyskanie, co znacząco wydłuża zarówno sporządzenie opinii, jak i postępowanie sądowe.

WIELOKROTNE DIAGNOZY MAŁOLETNIICH

Niekiedy rodziny, a więc także małe dzieci, są diagnozowane kilkakrotnie. Dzieje się tak m.in. wtedy, gdy funkcjonowanie małych dzieci nie ulega poprawie lub gdy między rodzicami istnieje zaogniony konflikt powodujący, że nie mogą się oni porozumieć nawet w najdrobniejszych sprawach, chociażby takich jak wybór szkoły czy przedszkola. Tymczasem należy pamiętać, że każde badanie psychologiczne stanowi dla dziecka wysiłek psychiczny i obciąża je emocjonalnie. Wielokrotnie małe dzieci w czasie badania w OZSS są napięci, próbują ochraniać rodziców, równo ich traktować, gdyż obawiają się utraty ich miłości i akceptacji. Kiedy dziecko w czasie badania ujawnia problemy rodzinne, czyni to zwykle w nadziei, że jego sytuacja ulegnie

poprawie. Jeśli tak się nie dzieje, jego zaufanie do świata dorosłych (w tym sądu i psychologów) prawdopodobnie ulega osłabieniu. Dlatego bardzo ważną kwestią jest to, żeby wszystkie instytucje (w tym sąd) odpowiedzialne za pomoc małoletnim dołożyły wszelkich starań, aby pomóc dzieciom, zgodnie z kierunkami wskazanymi w diagnozie dokonanej przez OZSS. Tymczasem zdarza się, że zalecenia zawarte w opiniach nie są wdrażane w życie. Sąd nie wydaje w tym zakresie odpowiednich zarządzeń opiekuńczych, a dzieci są kierowane ponownie do diagnozy psychologicznej, co powtórnie naraża je na stres, który zawsze towarzyszy badaniu, mimo że diagności dokładają wszelkich starań, aby jego atmosfera była przyjazna.

BADANIE PSYCHOLOGICZNE A WYSŁUCHANIE MAŁOLETNIEGO PRZED SĄDEM

Badanie psychologiczne różni się znacząco od wysłuchania dziecka przed sądem. Przede wszystkim psycholog na podstawie badania psychologicznego (którego częścią stanowi rozmowa) ocenia, czy dziecko w sposób świadomy spostrzega własne potrzeby, potrafi uszeregować je pod względem ważności (hierarchizacja) oraz czy umie je prawidłowo komunikować otoczeniu. Podkreślenia wymaga, że komunikowanie potrzeb nie oznacza jedynie czytelności przekazu, ale także gotowość do dzielenia się swoimi odczuciami bez ponoszenia negatywnych skutków psychicznych. Aby ocenić adekwatność werbalizowanych przez dziecko pragnień do szeroko pojętego jego dobra, należy zawsze zbadać rozwój osobowy dziecka, stopień jego uwikłania w relację z opiekunami, prawidłowość sytuacji wychowawczej oraz ocenić korzyści i zagrożenia wynikające z określonego wyboru (Czerederecka, 2020) W trakcie wysłuchania przez sędziego, który nie dysponuje wiedzą specjalistyczną, niemożliwa staje się ocena, czy deklaracje składane przez dziecko wynikają z jego pragnień, wpływu opiekunów czy jego sytuacji wychowawczej. Ponadto należy pamiętać, że dzieci nierzadko podejmują decyzje pod wpływem emocji lub chwilowego zdarzenia i często w związku z tym ulegają zmianie ich komunikaty. Dlatego tak ważne jest, aby przy podejmowaniu decyzji ważących na losie dzieci, korzystać ze specjalistycznej wiedzy, jaką dysponują specjaliści. Dodatkowo należy pamiętać, że nieumiejętnie przeprowadzona rozmowa z dzieckiem może wpłynąć zakłócająco na treść uzyskanych od niego informacji lub pogorszyć jego stan psychiczny.

TEZA DOWODOWA – DLACZEGO JEST TAK WAŻNA

Bardzo ważną kwestią jest teza dowodowa, jaką stawia przed specjalistami OZSS organ zlecający. W zasadzie determinuje ona zakres, w jakim badanie zostanie przeprowadzone, a także wpływa na ilość zawartych w opinii informacji, gdyż specjalista – zgodnie z etyką zawodową – jest zobowiązany uzyskiwać i przetwarzać w procesie diagnostycznym tylko te informacje, które są mu niezbędne do udzielenia odpowiedzi na tezy postawione przez organ zlecający. Jeżeli teza sądowa będzie zbyt wąska, to w opinii OZSS wiele kwestii nie zostanie opisanych, a jeśli zbyt szeroka, to zakres badania będzie rozległy, badanie bardzo czasochłonne, męczące dla stron i małoletnich dzieci, a sama opinia będzie zawierała wiele wątków. Dlatego tak ważne jest, aby zawodowy pełnomocnik strony postępowania sądowego, formułując wniosek dowodowy o przeprowadzenie dowodu z opinii OZSS, i sędzia prowadzący postępowanie w danej sprawie mieli świadomość, czy odpowiedź na daną tezę dowodową będzie potrzebna do wydania rozstrzygnięcia w konkretnej sprawie oraz czy specjalista OZSS będzie w stanie udzielić odpowiedzi (czyli, czy ma specjalistyczną wiedzę w tym zakresie). Ponadto należy tak zindywidualizować pytanie, aby w jak największym zakresie uwzględniało ono problematykę danej rodziny (Czeredecka, 2016; Wójcikiewicz, 2002). Tymczasem często specjaliści OZSS otrzymują pytania w stylu „czy rodzica należy pozbawić władzy rodzicielskiej?” lub „czy wydać zarządzenie zgodnie z wnioskiem stron?”. Tak skonstruowane pytania wykraczają poza kompetencje specjalistów, a udzielenie na nie odpowiedzi leży w kompetencji sądu. Możliwe jest sformułowanie tezy dotyczącej kompetencji wychowawczych rodzica, co do którego sąd rozważa pozbawienie władzy rodzicielskiej, lub postawienie pytania, czy konflikt rodziców uniemożliwia ich współpracę dla dobra dziecka. Teza, czy wydanie przez sąd orzeczenia zgodnego z wnioskiem stron będzie zgodne z dobrem dziecka lub dotycząca optymalnych zarządzeń opiekuńczych w sprawie, również nie dotyczy *stricte* wiedzy z zakresu psychologii czy pedagogiki, a odnosi się bardziej do kompetencji sądu, który powinien – kierując się opinią specjalistów – takie zarządzenia wydać. W takiej sytuacji lepiej byłoby postawić przykładowo tezę odnośnie do poprawności funkcjonowania systemu rodzinnego, np.:

- czy rozwój emocjonalny i społeczny dzieci jest prawidłowy, a jeśli nie – to jakie działania należy podjąć, aby poprawić ich funkcjonowanie?
- czy postawy opiekuńczo-wychowawcze rodziców są prawidłowe, a jeśli nie, to jakie działania należy podjąć, aby poprawić czy wspomóc funkcjonowanie rodziców w rolach rodzicielskich?

- czy potrzeby dzieci są przez rodziców zaspokajane na optymalnym czy wystarczającym poziomie.

Na tak skonstruowane pytania specjaliści mogą odpowiedzieć. Jeśli w OZSS nie ma lekarza psychiatry, to specjaliści nie mogą się wypowiadać w aspekcie zdrowia psychicznego, mogą natomiast określić stan emocjonalny osoby badanej, opisać jej cechy osobowości i psychologiczne mechanizmy jej funkcjonowania. Należy także wziąć pod uwagę, że specjaliści mogą diagnozować osoby, które zostały skierowane do badania przez sąd oraz co do których sąd zakreślił zakres badania. Jeśli sąd skieruje na badania np. konkubenta rodzica, a nie skonstruuje konkretnych pytań, to zgodnie ze standardami opiniowania badanie tej osoby odbędzie się tylko w zakresie tezy dowodowej. Dla przykładu, są sytuacje, w których sąd ma orzekać o kontaktach dziecka z drugoplanowym rodzicem pozostającym w nowym związku konkubenckim. Rodzic pierwszoplanowy sprzeciwia się kontaktom z udziałem partnera rodzica drugoplanowego. W tym przypadku zasadne jest, aby rozstrzygnąć, czy takie kontakty będą dobre dla dziecka stron. Pojęcie dobra dziecka jest pojęciem bardzo szerokim, jednak, aby mieć podstawy do udzielenia odpowiedzi na to pytanie, specjaliści powinni mieć możliwość dokonania diagnozy partnera, sprawdzenia jego kompetencji opiekuńczo-wychowawczych i postawy wobec pierwszoplanowego rodzica. Aby taka diagnoza była możliwa, należałoby sprecyzować tezę badawczą o konkretne pytania dotyczące partnera rodzica drugoplanowego, jego stosunku do dziecka, umiejętności nawiązania z nim relacji, a także umiejętności pedagogicznych badanego. Co prawda standardy opiniowania w OZSS dają specjalistom możliwość wystąpienia do organu zlecającego z wnioskiem o poszerzenie zakresu badania, jednak w znacznym stopniu komplikuje to specjalistom pracę, gdyż wymaga uzyskania takiej zgody przed rozpoczęciem procesu diagnostycznego, co niekiedy jest utrudnione z uwagi chociażby na przebywanie sędziego prowadzącego sprawę na sali rozpraw. Wyjątkiem uzasadniającym zawarcie w opinii informacji wykraczających poza tezę dowodową są sytuacje związane z występowaniem przemocy w rodzinie bądź naruszenia dobra mało- lub nieletniego. W powyższych sytuacjach specjalista nie tylko może, ale ma obowiązek zawrzeć je w opinii. Podobnie jest w przypadku ujawnienia problemów zdrowotnych występujących u osób badanych, a wpływających na realizowanie przez nich zadań opiekuńczo-wychowawczych.

ZASADY KONSTRUOWANIA OPINII

Każda opinia OZSS jest wydawana przez zespół, który składa się zwykle z dwóch diagnostów bądź – w przypadku licznych rodzin – trzech lub więcej. Wnioski każdej opinii opracowywane są wspólnie, a specjaliści wymieniają między sobą informacje i spostrzeżenia. Jeżeli między specjalistami istnieją rozbieżności w zakresie interpretacji zebranego materiału badawczego, są oni zobowiązani do wskazania obszaru tych rozbieżności oraz ich uzasadnienia. Proces diagnostyczny składa się z kilku etapów. Pierwszym z nich jest zapoznanie się z aktami sprawy, w tym z tezą organu zlecającego, i postawienie wstępnych hipotez, które następnie będą weryfikowane w procesie diagnostycznym. Następnie specjalista przygotowuje się do badania, czyli planuje jego przebieg, uwzględniając warunki zarówno obiektywne (warunki lokalowe, jakimi dysponuje, ograniczenia czasowe), jak i subiektywne (zmęczenie osób badanych, ich stan emocjonalny i kondycja psychofizyczna). Kolejnym etapem diagnostycznym jest potwierdzenie tożsamości osób badanych, a następnie poinformowanie ich o celu i planie badania, zakazie jego nagrywania (oraz możliwości odstąpienia od badania, w przypadku nieprzestrzegania przez osoby badane tego zakazu) oraz o tym, że w badaniu mogą brać tylko osoby skierowane na badanie przez sąd (Czerederecka, 2016). Ponadto należy poinformować osoby badane o przysługujących im prawach, terminie wydania opinii, sposobie zgłaszania zastrzeżeń do procesu diagnostycznego lub treści samej opinii oraz uzyskać od nich pisemną zgodę na udział w badaniu. Jest to bardzo ważna kwestia, gdyż mimo skierowania osób na badanie przez sąd i zobowiązania ich do stawiennictwa w OZSS badanie psychologiczne jest dobrowolne i każdy może odmówić poddania się mu (Polskie Towarzystwo Psychologiczne, 2018). Nieetyczne byłoby przeprowadzenie takiego badania wbrew woli osoby, która ma być mu poddana. Ważną kwestią jest przypomnienie, że specjaliści w przypadku braku zgody na badanie mają możliwość wydania opinii częściowej, na co jednak sąd musi wyrazić zgodę. Mogą oni też odstąpić od badania. Ponadto w sytuacji odmowy poddania się badaniu przez całą rodzinę sąd ma możliwość zlecić OZSS wydanie opinii jedynie na podstawie akt sprawy. W kolejnym etapie diagnozy specjalista przeprowadza badanie, integruje uzyskane dane, przeprowadza konsultację z drugim specjalistą i sporządza pisemną opinię.

SPECJALIŚCI OZSS A WIEDZA PRAWNICZA, SĘDZIOWIE A WIEDZA PSYCHOLOGICZNA

Specjaliści zatrudnieni w OPZZ zwykle mają niewielką wiedzę z zakresu prawa. W zasadzie ogranicza się ona do znajomości przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i Kodeksu rodzinnego w zakresie zaleceń, jakie mogą być wydane w sytuacji stwierdzenia nieprawidłowego zabezpieczenia potrzeb małoletnich przez rodziców. Wiedzę tą specjaliści zdobywają zwykle samodzielnie, studiując powyżej wymienione dokumenty, a co za tym idzie zwykle słabo rozumieją meandry prawnych aspektów działalności sądu. Znajomość prawa jest jednak specjalistom niezbędna. Sporządzając opinię, diagnosta powinien respektować obowiązujące uregulowania prawne odnoszące się do danej sprawy, aby nie popadać w sprzeczność z podstawowymi regulacjami prawnymi w danym zakresie. Specjaliści OZSS często nie znają szczegółowych przepisów prawa, zasady oceny dowodów przez sąd lub etapów postępowania sądowego. Tymczasem wiedza ta byłaby dla nich przydatna – ułatwiłaby zarówno porozumienie z sędziami, jak i dostosowanie wniosków opinii do obowiązujących aktów prawnych. Może warto rozważenia byłoby więc wprowadzenie dla specjalistów OZSS okresowych szkoleń z zakresu zagadnień prawnych, zwłaszcza biorąc pod uwagę to, że prawo się zmienia. Jednocześnie sędziowie mają ograniczoną wiedzę z zakresu psychologii i wiele używanych przez specjalistów pojęć jest dla nich niezrozumiałych. Psychologowie powinni zatem rozważyć używanie prostego języka, bez specjalistycznych określeń, ewentualnie zawierać wyjaśnienie zawartych w opinii pojęć *stricte* psychologicznych lub skrótowców typu RAD i FAS. Odpowiednie danie rzeczy słowa od zawsze poprawiało komunikację. Nie wystarczy w opinii stwierdzić, że relacja dziecka z matką ma charakter więzi pozabezpiecznej, lecz konieczne jest przybliżenie tego pojęcia, być może łącznie z podaniem piśmiennictwa. Zbliżeniu perspektyw sędziów i specjalistów OZSS służą narady szkoleniowe, w których psychologowie dzielą się z sędziami wiedzą z zakresu psychologii, a sędziowie przybliżają specjalistom zagadnienia prawne.

Współpraca między instytucjami opiera się na ludziach, a w procesie kształcenia sędziów psychologia stanowi przedmiot marginalny. Psychologowie z kolei nie mają zajęć z prawa. Dlatego tak ważny jest czynnik ludzki, czyli indywidualne cechy każdego człowieka – zarówno sędziów, jak i specjalistów, którzy dzięki własnym zasobom, doświadczeniom, indywidualnie poszerzanej wiedzy będą otwarci na nowe oraz przejawiali szacunek dla siebie nawzajem i innych, tak aby wzorce postępowania i ich relacje miały zawsze na względzie, że efekt ich pracy ma służyć dobru konkretnego dziecka.

SKUTKI BRAKU PSYCHOLOGICZNEJ WIEDZY SĘDZIÓW

Niekiedy brak wiedzy psychologicznej sędziego wydającego rozstrzygnięcie w sprawie dziecka bez znajomości zasad, według których przebiega jego rozwój, może narazić małego na nieodwracalną krzywdę. Ilustruje to opis następującej sytuacji.

Do OZSS trafiła rodzina skierowana przez sąd rejonowy z dzieckiem w wieku 3 lat, u którego pojawiły się zaburzenia emocjonalne w postaci lęków, trudności przy rozstaniach z matką, płaczliwości i ataków hysterii. Dwa lata wcześniej rodzice dziecka uzyskali rozwód, a sąd bez skierowania rodziny na badanie do OZSS lub biegłego z listy rozstrzygnął o kontaktach dziecka z ojcem, ustanawiając je od piątku do niedzieli, dwa tygodnie wakacji letnich w lipcu i dwa tygodnie w sierpniu oraz naprzemiennie w święta. W chwili udzielania rozwodu dziecko miało niespełna rok i było karmione piersią. Oddzielenie dziecka od matki, która była jego głównym opiekunem, zaburzenie rytmu karmienia piersią poprzez tak ustanowione kontakty, przyczyniło się do zaburzenia poczucia bezpieczeństwa dziecka i wystąpienia w efekcie zaburzeń emocjonalnych. Ponadto nie można wykluczyć, że ta forma kontaktów dziecka z rodzicem drugoplanowym spowodowała także zaburzenie więzi. W powyższym przypadku sąd, który miał stać na straży dobra dziecka, naraził je na poważny uszczerbek.

Przykład ten podkreśla, jak ważne jest, aby sędziowie rozstrzygający o dobru dziecka mieli podstawową wiedzę z zakresu psychologii, a w razie wątpliwości kierowali sprawy do specjalistycznej diagnozy lub też zasięgaliby opinii specjalistów w tej dziedzinie przed wydaniem postanowienia. Cięża, poród i pierwsze trzy lata życia dziecka to czas kształtowania się wzorców osobowości, z którymi człowiek idzie przez całe życie, a dzieciństwo ma zasadniczy wpływ na dorosłość (Melka-Roszczyk, 2021).

DOBRE PRAKTYKI WE WSPÓŁPRACY SĄDU I OZSS

Reasumując, sędziowie w uwzględnieniu wniosków dowodowych stron, ale również z urzędu powinni gromadzić dowody, które dadzą pełen obraz konkretnej rodziny. Kluczowe dla oceny sytuacji dziecka są opinie z przedszkola lub szkoły, w których będą zawarte informacje o zachowaniu dziecka, jego funkcjonowaniu w grupie rówieśniczej, stosunku do nauczycieli, wynikach w nauce, frekwencji i współpracy z rodzicami. Nieocenione są wywiady kuratorów, którzy przedstawiają obraz dziecka i rodziny w ich środowisku. Konieczne jest też dołączenie do prowadzonej przez sędziego sprawy o zmianę zarządzeń opiekuńczych akt opiekuńczego postępowania wykonawczego z zawartymi tam raportami kuratorskimi i informacjami asystentów

rodziny lub ośrodków pomocy społecznej, a także ewentualnymi informacjami powiatowych centrów pomocy rodzinie. Ważne byłoby również przeprowadzenie przez sąd dowodu z zeznań stron z zawarciem rysu historycznego związku rodziców, pochodzenia dziecka i aktualnych problemów, zanim akta sprawy trafią do OZSS. Każde wezwanie skierowane do strony do stawiennictwa w OZSS powinno zawierać zobowiązanie do przedstawienia książeczki zdrowia dziecka. Wezwania te powinny być skuteczne. Dla sprawnego kontaktu OZSS ze stronami, zwłaszcza w sytuacji zmian w terminie badania, ważne jest uzyskanie od przesłuchiwanej strony numeru jej telefonu. Strony powinny być zobligowane do przedstawienia na badaniu w OZSS posiadanych dokumentów dotyczących stanu zdrowia dziecka. Odnośnie do dowodu z wystuchania dziecka należy natomiast brać pod uwagę realia konkretnej sprawy i traktować ten dowód ze szczególną delikatnością. Dziecko należy chronić – nie może ono dźwigać na sobie decyzyjności we własnej sprawie. Każdy rok rozwoju i życia, doświadczania wszystkich aspektów życia, zmienia u dorosłego percepcję i spojrzenie na pewne kwestie, a co dopiero u dziecka. Niektórzy sędziowie unikają dowodu z wystuchania dziecka, niektórzy zaś dają prymat zdaniu dziecka wyrażonemu w trakcie wystuchania. Tymczasem istotne jest przyjęcie i refleksja nad psychologiczną oceną głosu dziecka: „Nadanie pragnieniom i uczuciom dzieci nadrzędnej wagi w określaniu rozstrzygnięć w takich sprawach obciąża dzieci straszliwą odpowiedzialnością i niemożliwym zadaniem zarządzania otaczającym je światem dorosłych” (Warshak, 2003).

Konieczne jest zatem przybliżenie sędziom psychologicznych aspektów postrzegania rzeczywistości przez dzieci. Komunikat dziecka wyrażony w danym momencie może być chwilowym pragnieniem. Zadaniem sądów i specjalistów jest ochrona dziecka w sensie takiego zrozumienia jego sytuacji, aby ustalić możliwe najlepsze dla niego rozwiązania.

PRZYKŁADOWE TEZY DOWODOWE

Treść opinii specjalistów OZSS stanowi przede wszystkim odpowiedź na pytania sądu – stanowiące tezę dowodową przeprowadzanego dowodu. Każda sprawa jest inna, ale przykładowe pytania w różnych kategoriach spraw mogłyby brzmieć następująco:

- Jakie więzi uczuciowe łączą dziecko z rodzicami?
- Jak przebiega rozwój dziecka?
- Czy dziecko rozwija się prawidłowo i harmonijnie?
- Jakie są cechy charakterystyczne osobowości rodziców, ich relacje społeczne i kompetencje do sprawowania opieki nad dziećmi?

- Jakie są kompetencje opiekuńczo-wychowawcze rodzica?
- Czy rodzice prezentują właściwe postawy wychowawcze i są w stanie wpoić dziecku poprawne wzorce?
- Czy rodzic zaspakaja potrzeby dziecka?
- Czy rodzic właściwie rozumie potrzeby dziecka i jest w stanie je zaspokajać?
- Czy dotychczasowe postępowanie rodzica wobec dziecka godziło w jego dobro, godność osobistą?
- Czy dobro dziecka jest zagrożone?
- Czy środowisko wychowawcze jest w stanie zaspokoić potrzeby dziecka?
- Czy środowisko rodzinne zaspakaja potrzeby dziecka, a jeśli nie – to jakie działania należy wdrożyć by były one zaspokojone?
- Jakie relacje panują w rodzinie dziecka i czy są one prawidłowe?
- Czym rodzice kierują się dążąc do uregulowania kontaktów według swoich propozycji
- Jak powinny przebiegać kontakty, aby były satysfakcjonujące dla dziecka i rodzica?
- Czy kontakty w dotychczasowym kształcie są zgodne z dobrem dziecka?
- Z jakim prawdopodobieństwem rodzic ujawnia cechy uzależnienia?
- Czy dziecko może wrócić pod opiekę rodziców i pod jakimi warunkami?
- Czy rodzic będzie w stanie sprostać obowiązkom wychowawczym, a wypracowane w pieczy zastępczej postępy w rozwoju dziecka nie ulegną regresowi?
- Czy dziecko powinno pozostać w rodzinie zastępczej i jaki charakter mają relacje dziecka nawiązane w rodzinie zastępczej?
- Jak dziecko postrzega aktualnych partnerów każdego z rodziców, czy nawiązało z nimi relacje i jaka jest ich jakość?
- Jakie są kompetencje opiekuńcze partnera rodzica?
- Jakie jest stanowisko dziecka co do preferowanego miejsca zamieszkania i – ewentualnie – jaka jest geneza tego stanowiska?
- Czy celowe jest wysłuchanie dziecka przez sędziego czy zdanie dziecka wyrażone w toku badania jest wystarczające do oceny sytuacji przez sąd, a obecność dziecka w sądzie mogłaby być dla niego niekorzystna?
- Jaka jest geneza stanowiska dziecka wyrażonego w toku wysłuchania przez sędziego?
- Czy rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka pozwalają na uwzględnienie jego zdania wyrażonego w toku wysłuchania w sądzie?
- Czy wola dziecka dotycząca wyjazdu z matką z kraju, przy stwierdzonych trudnościach adaptacyjnych małoletniego stanowi jego rozsądne życzenie,
- Czy możliwe, że brak współpracy rodziców, ich konflikt i zaangażowanie dziecka w ten konflikt wpływają na stanowisko dziecka?

- Czy dziecko jest poddawane manipulacjom lub ekspozycji przeżyć rodzica?
- Czy ktoś wywiera presję psychiczną na dziecko i wpływa na nie, a jeśli tak, to w jaki sposób?
- Czy rodzice właściwie rozpoznają i akceptują uczucia oraz potrzeby małoletniego?
- Czy i w jaki sposób rodzice lub ewentualnie inne osoby dorosłe wpływają na postawę oraz zachowania dziecka?
- Jakich form pomocy wymagają rodzice?
- Który z rodziców ma lepsze kompetencje opiekuńczo-wychowawcze?
- Który z rodziców będzie lepiej wykonywał obowiązki rodzicielskie i współpracował z rodzicem drugoplanowym, a także będzie gwarantem prawidłowych kontaktów dziecka z drugim rodzicem?
- Jakie konsekwencje dla rozwoju dziecka będzie miało usankcjonowanie rozstania rodziców?
- Jakie skutki w rozwoju małoletniego spowodowało rozstanie rodziców?
- Jakie działania winny być podjęte, aby zminimalizować skutki rozpadu rodziny?
- Czy u dziecka występują cechy dziecka krzywdzonego?
- Czy dziecko ujawnia symptomy bycia ofiarą przemocy fizycznej lub psychicznej?
- Czy dziecko ujawnia symptomy dziecka molestowanego seksualnie?
- Z jakim prawdopodobieństwem u dziecka występuje uzależnienie od internetu?
- Jaki jest stopień demoralizacji nieletniej(-go) oraz czy i jakie środki należy przedsięwziąć, aby uchronić ją/go od dalszej demoralizacji?
- Jak przebiega rozwój nieletniego?
- Czy nieletni ulega demoralizacji?
- Jak zaawansowana jest demoralizacja nieletniego?
- Jakie działania należy podjąć, aby powstrzymać proces demoralizacji nieletniego?
- Co jest przyczyną aspołecznych zachowań nieletniego?
- Czy nieletni ulega wpływom z zewnątrz czy sam inicjuje działania niezgodne z prawem?
- W jaki sposób środowisko wychowawcze przyczyniło się do rozwoju procesu demoralizacji?

SYTUACJA PO WYDANIU OPINII

Sporządzona opinia podlega doręczeniu stronom lub ich pełnomocnikom, którzy mają prawo ustosunkować się do jej treści. Uważność sędziego przy formułowaniu tez dowodu z opinii oraz późniejsza weryfikacja kierowanych przez strony w stosunku do opinii zarzutów mogą wykluczyć konieczność angażowania specjalistów

do dodatkowej pracy przy uzupełnianiu opinii. Zarzuty często nie odnoszą się do konkretnej sprawy, mają charakter abstrakcyjny i nie są nawet próbą przedstawienia merytorycznych argumentów na poparcie własnych twierdzeń, a jedynie kolejnym usiłowaniem przedstawienia perspektywy osoby badanej. Najistotniejszą kwestią dla dobra dziecka jest też wdrożenie w życie zaleceń specjalistów formułowanych we wnioskach końcowych opinii. Wielość spraw skonfliktowanych rodziców, mnożenie płaszczyzn konfliktu przez wszczynanie kolejnych postępowań sądowych, bezradność systemowa, gdzie sprawa konkretnego dziecka przewija się nieskończenie, a to w ramach sformalizowania rozstania rodziców, a potem przy każdej okazji związanej np. z wydaniem paszportu, zapisaniem do szkoły czy decyzją o sposobie odżywiania. Należy unikać wielokrotnych diagnoz tego samego dziecka, które poniosło wysiłek, odstąpiło się, a tymczasem jest to daremne, ponieważ zalecenia opinii OZSS nie są wykonywane. Wydanie zarządzeń opiekuńczych przez sąd w ramach wydanych postanowień sądowych zobowiązujących strony do podjęcia określonych działań, również nie rodzi pewności, czy zalecenia są faktycznie wykonane. Przedstawienie przez rodziców zaświadczeń np. potwierdzających ukończenie zajęć szkoły dla rodziców lub warsztatów kompetencji rodzicielskiej nie gwarantuje realnie wykonanej przez nich pracy. Podobnie bywa z zaświadczeniami o ukończeniu terapii odwykowej. Pozwala to jednak sądzić, że działania dla dobra dziecka są wykonywane. Samo wczytanie się w treść opinii lub nałożenie zobowiązania o konieczności jej przedstawienia terapeutcie lub pedagogowi w szkole daje nadzieję, że praca specjalistów OZSS będzie służyła dobru dziecka.

PODSUMOWANIE

W trudnych czasach każdy człowiek musi dbać o swój dobrostan, a specjaliści OZSS i sędziowie przede wszystkim. Własne nastawienie emocjonalne należy oddzielać od ludzi, których emocje są graniczne. Komunikacja zakłada, że rozmówcy rozumieją, co do siebie mówią. Szacunek między współpracującymi instytucjami, za którymi zawsze stoi czynnik ludzki, będzie sprzyjać efektywnym działaniom dla ochrony dzieci. Niniejszy artykuł nie jest zamkniętym katalogiem działań, jakie należy podjąć, aby ułatwić specjalistom pracę w świetle obowiązujących przepisów prawa, a sędziom wskazać psychologiczne aspekty ich działalności. Stanowi jednak próbę zbliżenia perspektyw i mamy nadzieję, że przyczyni się do poznania sytuacji przedstawicieli współpracujących ze sobą instytucji. Idealnie byłoby, gdyby jego lektura zainspirowała specjalistów OZSS do szerszego wyjaśnienia w opiniach specjalistycznych pojęć i mechanizmów funkcjonowania badanych osób oraz przedstawiania podłoża

teoretycznego twierdzeń opinii. Niekiedy bowiem sformułowania opinii nie są zrozumiałe, a zawarcie w opinii podstaw teoretycznych mogłoby przyczynić się do poszerzenia wiedzy sędziów z zakresu psychologii i zachęcać ich do pochylenia się nad elementami psychologii w ich pracy, co z kolei służyłoby wydawaniu rozstrzygnięć chroniących dzieci.

E-maile autorek: martajarzabek@poczta.onet.pl, annsz0@poczta.onet.pl.

BIBLIOGRAFIA

- Czerederecka, A. (red.). (2016). *Standardy opiniowania psychologicznego w sprawach rodzinnych i opiekuńczych*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych.
- Czerederecka, A. (2020). *Rozwód a rywalizacja o opiekę nad dziećmi*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Melka-Roszczyk, M. (2021). Znaczenie stylu przywiązania w rozwoju i życiu człowieka. *Psychologia w Praktyce*, 3, 6–9.
- Polskie Towarzystwo Psychologiczne. (2018). *Kodeks etyczny psychologa*. Pobrane z: <https://psych.org.pl/dla-psychologow/kodeks-etyczny>.
- Rada Programowa KSSiP. (2010). Program aplikacji sędziowskiej: Załącznik do Uchwały nr 37/2010 Rady Programowej KSSiP. Pobrane z: https://www.kSSIP.gov.pl/sites/default/files/aplikacje_-_programy_aplikacji_-_program_aplikacji_srdziowskiej.pdf.
- Rode, D., Dukata, K., Kabzińska, J., Zalewska-Łunkiewicz, K. (2020). *Kliniczna psychologia sądowa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Warshak, R. A. (2003). Payoffs and pitfalls of listening to children. *Family Relations*, 52, 373–384.
- Wójcikiewicz, J. (2002). *Ekspertyza sądowa*. Kraków: Wydawnictwo Zakamycze.

ORZECZNICTWO

- Uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2018 r. (IV CSK 442/17).
- Uzasadnienie wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z 22 kwietnia 2015 r. (X Ga 121/15). Portal orzeczeń Sądu Okręgowego w Poznaniu.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 5 maja 2009 r. (I ACa 111/09). Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku 2009 Nr 1 poz. 58.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 22 grudnia 2005 r. (I ACa 540/05). Lex nr 186125.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 17 września 2008 r. (I ACa 1195/06). Lex nr 516569.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 czerwca 1999 r. (II UKN 685/98). Lex nr 41437.

AKTY PRAWNE

Decyzja Prezesa UODO z dnia 23 maja 2019 r. Brak kompetencji Prezesa UODO do sprawowania kontroli nad przetwarzaniem danych osobowych przez opiniodawcze zespoły sądowych specjalistów (ZSOŚS.440.50.2019).

Oświadczenie Rządowe z dnia 17 maja 1995 r. w sprawie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka sporządzonej w Hadze dnia 25 października 1980 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 108 poz. 528).

Ustawa o opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów z dnia 5 sierpnia 2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1418) i z dnia 23 marca 2018 r. (Dz.U. z 2018 r. poz. 708).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U.2021.0.1805 t.j.). Kodeks postępowania cywilnego.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U.2020.0.1359 t.j.).

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych. (Dz.U. 2001 Nr 98 poz. 1070).

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 lutego 2016 roku w sprawie ustalenia standardów metodologii opiniowania w opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów z późniejszymi zmianami. (Dz. Urz. Min. Spr. z dnia 18 lutego 2018 r. poz. 76).

GOOD PRACTICES OF COOPERATION BETWEEN A FAMILY COURT AND A TEAM OF COURT-APPOINTED EXPERTS. PSYCHOLOGIST AND JUDGE PERSPECTIVE

The aim of the article is to present the issues of cooperation between practitioners – a family court judge and a specialist psychologist of the Team of Court-Appointed Experts – for the benefit of the child, as well as an attempt to present the nature of their work, the difficulties they face, and solutions that could be introduced in the work of both diagnosticians and judges so that their cooperation was harmonious and contributed to the introduction of solutions favorable to the welfare of young and minors.

KEYWORDS

GOOD PRACTICES, CHILD WELFARE, COOPERATION, DIAGNOSIS, FAMILY JURISPRUDENCE, OPINION

Cytowanie:

Jarząbek-Słobodzian, M., Szczyrek-Bizoń, A. (2022). Dobre praktyki współpracy sądu rodzinnego i OZSS – perspektywy psychologa i sędziego. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 21(2), 107–134.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI
www.ms.gov.pl

FUNDUSZ
SPRAWIEDLIWOŚCI

Sfinansowano ze środków – Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości